

A pedagógus szerepkör régi-új olvasatai

Minden korban fontos kérdéskör az oktatás, melynek szereplői közül a pedagógus személyének interpretációi időről időre változtak. A megítélés szempontjai, akár filozófiai, társadalomlélektani, vagy gazdasági irányvonalat képviselnek, érdemesek a továbbgondolásra.

Révész Judit az ELTE Neveléstudományi Doktori Iskolájának hallgatója volt, és fokozatát 2011-ben szerezte meg. Értekezését a *Mentorok a tanárképzés rendszerében* címmel védte meg, mely alapját képezi a jelenleg tárgyalt könyvnek. *A tanítás mint értelmiségi hivatás – Tanulmány a pedagógusok kollektív mobilitási esélyeiről* a pedagógus professzió kérdéskörét foglalja magában, különös tekintettel a szakmaiságra, annak sajátosságaira, illetve maga a munka jellegzetességeire. A két legnagyobb hozzáadott értéke a műnek az, hogy egyrészt a szerző gyakorlati szakemberként vezeti körül az olvasót olyan témakörök mentén, amelyek a szóban forgó problémákat analizálják, másrészt pedig a társadalomfilozófiai kérdésekkel önreflexióra készíti az olvasót.

A könyvben megjelenő főbb témák igen szerteágazók, ugyanakkor kapcsolódási pontjaik által kiegészítik egymást a mélyebb megértés elősegítésére. Fő elméleti keretként Wenger *szociális tanulás* elmélete jelenik meg. A jelentés, az identitás, a tanulás és a lehetséges „én” kulcsfogalmak köré építi Révész Judit a gondolatmenetét. Kiemeli, hogy a nevelésben az egyik legfontosabb dolog a gyermekek önmegvalósításban való segítése. Ez azt is vonja maga után, hogy a non-formális tanulási formák előnyben részesítésének egyre nagyobb teret kellene adnunk, azonban a gyakorlatban ennek számos hátráltató tényezője lehet.

A tanári professzióról szóló fejezetben a szerző sorra veszi a nyelviskolák és a gyakorló iskolák problémáit. Úgy gondolom, hogy ez a két példa szélsőségesnek számít abban az értelemben, hogy a tanári professzió differenciált aspektusait mutatja be azok előnyeivel és hátrányaival. Mivel Révész Judit a disszertációját a mentorálás témakörében írta, nem meglepő a példák választása.

A mű két fő dilemmát hordoz magában. Az egyik az identitás témaköréhez kapcsolható, a másik pedig a mobilitáshoz. A pedagógusok pozicionálásáról már a címben is szó van, hiszen az értelmiségi „rétegbe” sorolja a szerző őket professziójuk alapján. Ez a megjelölés társadalmi és pszichológiai tartalommal is bír.

Egyrészt a társadalmat alkotó egyének közötti viszonyrendszerben való elhelyezés és az így alkotott társadalmi pozíciók kijelölése a szerző által feltételezett társadalmi szerkezet egy egységére utal. Ez azért fontos megállapítás, mert a társadalmi szerkezeten belül státusok vannak jelen. Ezen státusok betöltői meghatározott szerepek szerint működnek – jelen esetben a pedagógus mint szerep kerül előtérbe. A társadalmi szerkezet elméleti keretében feltételezhető, hogy társadalmi rétegződésről is beszélhetünk, amely a társadalom hierarchiájában végbemenő vertikális folyamatokra világít rá. Ezzel kapcsolatban a mű számos olyan esetet ír le, mely a vertikális mobilitás akadályát képezi a szóban forgó pedagógusok mint értelmiségiek csoportjában. Ilyen például az üvegplafonhatás, amely a professzióban a munkahelyi státusok (nem) betöltésében nyilvánul meg, annak ellenére, hogy az értelmiségi léttel járó feltételeknek (az inkorporált tőkét kiemelve) az illető megfelel.

Másrészt pszichológiai szempontból a pedagógusok mint értelmiségi státust betöltő egyének pozicionálásához a társas és személyes identitás elmélete mentén is el lehet indulni. A társas identitásképzés olyan szociális reprezentációkon keresztül történhet, mint például maga a mű: címadásával és tárgyalt témáival identitásképző ereje a közös tudást táplálja. A pedagógusok személyes identitásában megfigyelhető az elmúlt időkből egyfajta változás annak tekintetében, hogy az előző évszázad óta bekövetkezett folyamatok miatt is (globalizáció, individualizmus) a tanári professzió átértékelődött. Ennek következtében vice versa mechanizmusként a pedagógusok önmagukról való gondolkodása is formálódott. A gyakorlatban megfigyelhető, hogy a pedagógus már kevésbé a formális oktatást erősítő, annak keretrendszerében tevékenykedő ember. Sokkal inkább mentor, segítő, melyre Révész Judit is kitér. A mű egyik legfigyelemfelkeltőbb gondolata, hogy ebben a szerepkörben hogyan fogalmazható meg mégis az értelmiségi professzió tartalma, és hogyan korrigálható a köztudatban végbement értékvesztés.

Minden mű kapcsán felmerül a kérdés: hogyan alkalmazható a hétköznapiakban? Ez esetben azt gondolom, hogy a gyakorlatban már megjelentek olyan példák, melyek hasonló elméleti alapon nyugszanak, és alátámasztják azokat az álláspontokat, melyek mellett a szerző áll (Tanítsunk Magyarorszáért, Amigos a gyerekekért, Láthatatlan Iskola). A Tanítsunk Magyarorszáért mentorprogram makroszinten öleli fel a mentorálás témakörét. Fontos megemlíteni ezzel kapcsolatban, hogy a mentorok nem csupán végzettséggel rendelkező pedagógusok. A célcsoport kiterjesztése arra is felhívja a figyelmet, hogy

a Révész Judit-féle 'pedagógus mint értelmiségi hivatás' átalakulóban van. A segítő szerep ilyen és ehhez hasonló programokban való érvényesítése a társadalom nyitottságának fokában való változásra enged következtetni, illetve arra, hogy az egyes rendszerdeficitokra való reagálás több szinten is megtörténik az oktatással, lemorzsolódással, illetve a tehetségfejlesztéssel kapcsolatban. Az Amigos a gyerekekért és a Láthatatlan iskola két olyan kezdeményezés, melyek a lokalításra való fókuszálással számolnak. Több magyarországi városban jelen vannak, és nem csupán az olyan hátrányos helyzetű gyermekeknek adnak segítséget, akik földrajzi mobilitásukban korlátozottak lakóhelyük elhelyezkedése miatt. Az ő célcsoportjuk sokkal inkább a nagyvárosokban jelenlévő látens problémákra terjed ki, kiállva ezzel amellet a nézőpont mellett, hogy nem csak a vidéki szegénységgel, illetve társadalmi problémákkal szükséges foglalkozni. Azt gondolom, hogy ezek a kezdeményezések a jövő generációjára nézve mindenképpen innovációt serkentők és motiválók lehetnek. A kreativitás, a jó gyakorlatok megvalósítása és a társadalmi szerepvállalás útjába innentől már egyre kevesebb tényező állhat.

Révész, J. (2018). *A tanítás mint értelmiségi hivatás – Tanulmány a pedagógusok kollektív mobilitási esélyeiről*. KKETTK Alapítvány.

Tóth Dalma

*Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar
Szociális és Társadalomtudományi Intézet
Gerontológia Tanszék*

*MTA-DE Falusi Kisiskolák
Leszakadó Térségében Kutatócsoport*